

چکیده

چند دهه است که کشورهای توسعه یافته، جهت دستیابی به توسعه پایدار شهری، توسعه محله‌ای را در قالب فرآیندی مشارکتی، دموکراتیک و مردم محور، در محور برنامه‌های خود قرار دادند. بسیاری از پژوهش‌گران امور شهری بر این باورند که اگر برنامه‌ریزی شهری فرآیندی انسان محور و منطبق با نیازها و خواسته‌های ساکنان شهر بوده و با هدف دستیابی به رضایت‌مندی و خدمات‌رسانی حداکثری به آنان انجام شود، می‌توان به حرکت به سوی توسعه پایدار شهری امیدوار بود. مدیران شهری تهران با آگاهی از نقش مؤثر برنامه‌ریزی‌های محلی در توسعه پایدار شهری، اقدام به اجرای طرح ناحیه‌محوری نموده است. پژوهش حاضر سعی دارد تا با استناد به نظریه‌های علمی معتبر در زمینه سرمایه اجتماعی، مشارکت اجتماعی، مدیریت شهری و توسعه پایدار شهری، ضمن بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر موفقیت اجرای طرح ناحیه محوری، به نقشی که این طرح در توسعه پایدار محله‌ای ایفا کرده، بپردازد. این طرح به روش پیمایش در بین محلات منطقه 5 شهر تهران انجام شده و به کمک پرسش‌نامه، اطلاعات مورد نیاز پژوهش از بین کلیه اعضای شورایی محلات 29 گانه این منطقه گردآوری شد. تحلیل یافته‌های این پژوهش نشان داد که اعضای شورایی‌ها، بیشترین موفقیت طرح را در افزایش قابل ملاحظه ارتباط بین مردم و مدیران شهری، رضایت مردم از مدیریت، ارائه آسان‌تر خدمات شهری به شهروندان، افزایش همکاری مردم با مسئولین محلی و افزایش مشارکت مردم در امور شهر برشمرده‌اند. و در مقابل کمترین میزان موفقیت طرح را در واگذاری امور شهری از شهرداری مناطق به نواحی دانسته‌اند. همچنین می‌توان گفت که سرمایه اجتماعی موجود در محله و اطلاع‌رسانی مناسب درباره اهداف، ویژگی‌ها و ... طرح، رابطه مستقیمی با میزان موفقیت آن نقش داشته و افزایش موفقیت طرح نیز موجب افزایش انگیزه‌های مشارکت و میزان مشارکت شهروندان در برنامه‌های شهری خواهد شد. مهم‌ترین یافته این پژوهش را می‌توان در نقش بسزایی که اجرای طرح ناحیه‌محوری در توسعه پایدار شهری دارد، جستجو کرد.

-مقدمه

از نیمه دوم قرن بیستم و پس از جنگ جهانی دوم بدنبال تغییرات ساختاری و بنیادی در اوضاع اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جهان، مطالعات نظری و تحقیقات کاربردی در حیطه مدیریت و برنامه‌ریزی شهری به طور جدی صاحب‌نظران و متخصصین امور شهری را وادار به چرخش محسوسی به سوی نظام‌های دموکراتیک شهری و رویکرد اداره شهرها از سطوح خرد به کلان نمود. در این راستا، مدیران شهری به ویژه در کشورهای در حال توسعه چالش‌های نوپدید را در این عرصه نوین تجربه نمودند و دریافتند که رویارویی با این چالش‌ها جز با ارائه الگوها و طرح‌های توسعه محلی و پیگیری اهداف مردم محور آن‌ها میسر نخواهد بود.

تجربیات کشورهای جهان و البته بسیاری از تجربیات شهرداری در کشور ما نشان داده است که نمی‌توان از نگاه بالا و در قالب نقشه‌های مختلف در حل این معضلات شهری موفق شد. بر همین اساس بار دیگر توجه به محلات و جوامع فرد شهری در دستور برنامه ریزان شهری قرار گرفت.

جنبش توسعه محله ای در چارچوب توسعه پایدار شهری محله ها و سلول های شهری را در برنامه ریزی خود قرار داده است و در این راستا عمدتاً بر ابعاد اجتماعی، ظرفیت های موجود در محله ها و سرمایه های اجتماعی تاکید می کند.

در کشور ما نیز توجه به تجربیات گذشته، برنامه ریزان و مدیران شهری ناگزیر از توجه به برنامه ریزی در مقیاس های خرد در قالب واحد ها و سلول های شهری یعنی محله ها می باشند. در این صورت است که می توان ابعاد مختلف زندگی شهری را به شکل ملموس مورد بررسی قرار داد و با برنامه ریزی مناسب و استفاده از منابع محلی به شاخص های توسعه محله ای دست یافت

-بیان مسأله

رشد فزاینده ابعاد شهرنشینی و شکل گیری مقیاس های جدیدی از رشد شهری در طی چند دهه اخیر موجب شده است که شهر و شهرسازی معاصر با چالشهای نوینی مواجه گردد. در این میان توجه و تاکید برنامه ریزی و مدیریت شهرها بیش از هر زمان دیگری به سطوح پائین تر و ابعاد ملموس زندگی شهری متوجه شده است (Fridman, 1993:43)، چنانکه پژوهشها و مطالعات زیادی در یکی از دو دهه اخیر صورت گرفته است که به نوعی سیاستگذاری، برنامه ریزی و مدیریت شهری را از خردترین واحد، یعنی محله در شهر هدف قرار داده است (Landman, 2003:132, Madani-poor, 1996:84).

بر این اساس مفهوم برنامه ریزی (محله - مینا) مطرح شده است این برنامه ریزی مبتنی بر مهندسی اجتماعی بوده و بجای نگرش کلان و مقیاس های ذهنی به مقیاس محلی و خرد می پردازد در واقع این الگو در پی شناخت ویژگی ها و توانایی محله ها و ناحیه های شهری است.

مفاهیمی چون برنامه ریزی از پائین، مشارکت جمعی و فراگیر حق انتخاب فزونتر برای ساکنین محلی، عدالت اجتماعی، ایجاد فرصتهای برابر همراه با کارایی بیشتر، توزیع عادلانه امکانات و مواهب توسعه و نیز رفاه مردم تنها در سایه مفهوم (توسعه محله ای) و برنامه ریزی محلات شهری عینیت می یابد (صرافی، 1379:137)

پیچیدگی مسائل و اهمیت آن، نه تنها برنامه ریزان را با واقعیت وجودی این پدیده روبرو می سازد بلکه آن ها را و می دارد روشهای پیشین مدیریت شهری را رها کنند و با افکار نو و روش های نوین به مقابله با این مسأله بپردازند. امروزه تحول در مدیریت شهری و اتخاذ مدیریت نوین عبارت است از اداره امور شهری به منظور رشد پایدار مناطق شهری در سطح محلی (رضویان، 1381:46)

مدیریت شهری امروزه به ساختاری سیال تر و قابل انعطاف تر نیاز دارد که قابلیت سرعت در عملیات برای کسب نتایج بیشتر و بهتر را داشته باشد. مدیریت شهری با شالوده بروکراتیک، سلسله مراتبی، دیوانسالاری و غیر مشارکت جوی قرن بیستمی باید به مدیریتی نوین، مبتنی بر مشارکت، شهروندمداری و البته انعطاف پذیر تبدیل شود. برای گریز از این خطر و تبدیل سیستم سنتی و غیر کارآمد فعلی به سیستمی سریع، خطر پذیر، نوآور، کار آفرین و خلاق، ایجاد تغییر و ضرورت مهندسی مجدد در فرهنگ مبتنی بر بروکراسی دیوان سالاری سازمان شهرداری ضروری است (روحانی، 1385)

مدیریت شهری تهران با همیاری شهروندان تهرانی با ایجاد شورا یاری ها و جلب مشارکت شهروندان در اداره امور شهر، تعریف نوینی از مدیریت شهری در برنامه های توسعه شهر را مطرح ساخته است و در این خصوص طرح ناحیه محوری را بر اساس اصل تمرکز زدایی بر مبنای مدیریت شهری با رویکرد اجتماعی شهرداری تهران به اجرا در آمده است.

اجرای طرح ناحیه محوری که از ابتدای سال 1387 در شهرداری تهران با هدف تمرکز زدایی، مدیریت محلی، محله محوری، افزایش بهره وری، تکریم مردم و رضایتمندی شهروندان با تسریع، تسهیل و افزایش خدمات و همچنین توسعه مشارکت شروع شد و از آنجایی که شهرداری تهران تصمیم قاطع خود را برای تبدیل شدن به نهاد اجتماعی گرفته است، با تفویض اختیارات مناطق به نواحی و ادارات تابعه زمینه ای ایجاد می کند که ضمن اعتماد سازی به عنوان مهم ترین سرمایه اجتماعی بتوانند از تصدی گری امور کاسته و در نهایت به تکریم و جلب رضایت شهروندان دست یابند.

این پژوهش در پی بررسی نقش اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری تهران در توسعه پایدار محله ای در منطقه 5 می باشد همچنین در نظر دارد به بررسی موانع و مشکلات پیش روی این طرح و ارائه راهکار مناسب برای عبور از این موانع بپردازد بنا بر این سوال اساسی این است که طرح ناحیه محوری شهرداری تهران که از ابتدای سال 1387 شروع به فعالیت کرده آیا در این مدت توانسته است نقش و کارکرد اجتماعی خود را در برنامه ریزی توسعه محلات ایفا نماید؟

- اهمیت پژوهش:

کیفیت زندگی شهری، برخورداری شهروندان از رفاه اجتماعی، مطلوبیت زندگی شهری و ... در گرو توسعه پایدار شهری بوده و مدیریت شهری در شهرهای مختلف جهان، جهت دست یابی به اهداف فوق، برنامه های مختلفی را اجرا نموده است. برخی از این برنامه ها با انتقادهای بسیاری مواجه شده و امروزه از دستور کار مدیران شهری برای اجرا خارج شده است و برخی دیگر همچنان اجرا می شوند. رویکرد محله محوری از جمله برنامه هایی است که تاکنون بیشترین توفیق را در توسعه پایدار شهری داشته است.

باید در نظر داشت موثرترین و پایدارترین برنامه های توسعه ای، آنهایی هستند که مبتنی بر ویژگی ها و نیازهای اجتماعی افراد جامعه مورد نظر، طراحی، تدوین و اجرا گردد. بنابراین برای موفقیت در چنین طرحی، ضروری به نظر می رسد که به شناسایی عوامل اجتماعی موثر بر موفقیت این طرح و نقشی که این طرح در توسعه پایدار شهری داشته و همچنین شناخت چگونگی این تأثیرات، گامی موثر برداشته شود.

بی شک بررسی علمی این طرح و ارائه راهکارهای علمی و عملی برای بهبود عملکرد مدیریت محله ای و توسعه پایدار شهر تهران، می تواند نقش مهمی در توفیق طرح خواهد داشت..

این پژوهش سعی دارد با استفاده از روش علمی و بر مبنای نظریه ها و تئوری های علمی موجود به مسائل کنونی محله های منطقه 5 شهر تهران پرداخته و راهکارهای علمی دستیابی به توسعه پایدار محله ای در این منطقه از شهر

تهران را در جهت بهبود کارکرد اجتماعی شهر تهران و افزایش سطح رفاه شهروندان و ارتقای کیفیت زندگی مطرح نماید.

-اهداف پژوهش

بر اساس مساله بیان شده می توان اهداف این پژوهش را در قالب یک هدف اصلی و سه هدف فرعی زیر بیان نمود.

- هدف اصلی

- بررسی تاثیر اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری تهران بر توسعه پایدار محله‌ای

- اهداف فرعی

- تعیین نوع و میزان تاثیر اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری تهران بر توسعه پایدار اقتصادی

- تعیین نقش اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری تهران بر توسعه پایدار اجتماعی

- تعیین نقش اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری تهران بر توسعه پایدار کالبدی-زیست محیطی

- تعیین نقش اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری تهران بر مشارکت مردم در امور شهری

- تعیین نقش سرمایه اجتماعی شهروندان بر میزان موفقیت اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری تهران

- سوالات پژوهش:

سوال اصلی

آیا اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری تهران توانسته است در توسعه پایدار محلی نقشی داشته باشد؟

سوالات فرعی

- آیا اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری تهران توانسته است در توسعه پایدار اقتصادی نقشی داشته باشد؟ - آیا

اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری تهران توانسته است در توسعه پایدار اجتماعی نقشی داشته باشد؟

- آیا اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری تهران توانسته است در توسعه پایدار کالبدی-زیست محیطی نقشی داشته باشد؟

- آیا اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری تهران توانسته است مشارکت مردمی را در فعالیت خود در نظر بگیرد؟ - آیا سرمایه اجتماعی شهروندان در موفقیت اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری تهران نقشی داشته است

- فرضیه های تحقیق:

. فرضیه اصلی:

بین اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری در منطقه 5 تهران و توسعه پایدار محله‌ای رابطه معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی:

- بین اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری در منطقه 5 تهران و توسعه پایدار اقتصادی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری در منطقه 5 تهران و توسعه پایدار اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری در منطقه 5 تهران و توسعه پایدار کالبدی- زیست محیطی، رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری در منطقه 5 تهران و مشارکت مردم در امور شهری محله، رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین سرمایه اجتماعی شهروندان و میزان موفقیت اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری منطقه 5 تهران رابطه معنی‌داری وجود دارد.

- طرح ناحیه محوری شهرداری تهران

یکی از ویژگی‌های اصلی طرح ناحیه محوری در قالب برنامه ریزی ساختاری - راهبردی جدید شهری به ویژه کلانشهرها نفی برنامه ریزی متمرکز و تقسیم وظایف برنامه ریزی میان سطوح مختلف تصمیم‌گیری و مدیریت و تاکید بر تقویت نهاد های برنامه ریزی و مدیریت محلی است که این امر اساساً لازمه تحقق توسعه پایدار شهری ، تامین نیازها و ارزش های بومی ، محسوب می‌گردد .

امروزه در دنیا به ویژه در جوامع توسعه یافته این اجماع نظر میان سیاستمداران و برنامه ریزان به وجود آمده است که تغییر محیط زیست شهری به شکل دلخواه و بهینه مستلزم همراه نمودن شهروندان است که از این باب بتوانند محله ای امن ، توانمند ، سالم و نهایتاً زیبا پدید آورند .

بنا بر این یکی از ابزارها و خط مشی‌هایی که برای رسیدن به این هدف و دخالت دادن مردم محله در طراحی و برنامه ریزی به کارگیری شده است مبحث ناحیه محوری و استراتژی توسعه از پائین به بالا در مدیریت شهری جدید بوده است .

بر این پایه شهرداری تهران برای غلبه بر مشکلات و نارسایی های شهری و تسریع و تسهیل افزایش کیفیت خدمات به شهروندان و توسعه مشارکت مردم در اداره امور شهر ، این سیاست و راهبرد را طراحی و اجرا نموده است برنامه ریزان و مدیران شهری امروزه بر این اصل باور دارند که تمرکزگرایی و حجیم بودن ساختار شهرداری به موازات افزایش شهرنشینی به ویژه در کلانشهرها نسخه باطل شده ای است که حتی در شهرهای متوسط نیز فاقد کمترین کارایی است . از سویی در کشور ما ایران زمینه مناسبی برای مشارکت وجود دارد . روحیه همکاری و تعاون سنتی و تعاون سنتی و تاریخی ما امکان مناسبی برای بهره‌گیری از نیروهای مردمی به وجود آورده است . و اصولاً نهاد های خود جوش مردمی همیشه از موثرترین عوامل اداره محیط های اجتماعی بشمار می‌آیند . بنا براین در مدیریت شهری جدید تهران تلاش گردید تا شهروندان در مدیریت امور و تصمیماتی که به طور مستقیم با سرنوشت آن‌ها مرتبط است مشارکت کنند و بستری ایجاد شود تا آنان چشمان خود را بروی حقایق محیط اجتماعی خود بازنگه دارند و در

جهت رفع نیاز های محیط زیست خود اقدام نمایند . از سومین اجرای این برنامه موجب خواهد شده ، تا حلقه اتصال بین شهروندان ، شورا های ملی و مدیران شهری استحکام بیشتری یافته و مردم احساس کنند که به درخواست آن ها اهمیت داده می شود . (زندیان ، 1387، 10)

-اهداف طرح ناحیه محوری

- 1- تمرکز زدایی (واگذاری امور شهری از مناطق به نواحی شهری) لاغر شدن ساختار شهرداری در تمام سطوح آن ها مشاهده می شود . به عنوان نمونه در سطح حوزه شهر سازی و معماری موارد زیر اجرا گردیده است
(الف) راه اندازی و بکار گیری آرشیو الکترونیک اسناد
(ب) راه اندازی کامل و تکمیل فعالیت دفاتر خدمات الکترونیک در سطح نواحی
(ج) تشکیل شرکت های انتظام به منظور جلوگیری بموقع از ساخت و ساز خلاف
(د) رفع مشکلات ناحیه محوری
- 2- تحقق مدیریت محله ای (شهروندان - شورایاری ها - مدیران شهری)
- 3- افزایش بهره وری در منابع و نیروی انسانی
- 4- افزایش رضایتمندی مردم
- 5- تسریع و تسهیل و افزایش کیفیت خدمات ارائه شده به شهروندان
- 6- توسعه مشارکت مردم در اداره امور شهری

-اصول طرح ناحیه محوری

- 1- گسترش نیافتن سازمان شهرداری
- 2- افزایش کارآمدی و کار آیی
- 3- افزایش نیافتن نیروی انسانی
- 4- تقویت نگاه سیستمی به مدیریت شهری
- 5- برخورداری از توان بخش ها غیر دولتی در اداره امور شهری
- 6- ارتقای سطح دانش و مهارت های نیروی انسانی

-مزیت طرح ناحیه محوری

- 1- تصمیم گیری بهتر : ساکنان هر محله بهترین شناخت از محیط زیست خود داشته و با تعاملات زیاد و نزدیکی با هم در فرآیند تصمیم سازی کمک شایانی به تصمیم گیران و برنامه ریزان خواهند نمود .
- 2- توانمند سازی: دخالت دادن شهروندان، مدیریت محلی، اعتماد به نفس، قابلیت مهارت و تفکر، کار گروهی فرآیند مدیریت و ساماندهی شهری را توانمند خواهند نمود .
- 3- افزایش روحیه مردم سالاری در جامعه : مشارکت مردم در برنامه ریزی ها و دخالت در چگونگی تصمیم گیری در رابطه با مسائل محلی یکی از شیوه های مهم در تعمیق مردم سالاری در جامعه محسوب می شود .

- 4- آگاهی از قوانین ضوابط شهری و شهر سازی : بالا بردن آگاهی و بینش مردم محله در ارتباط با قوانین و ضوابط شهر و شهر سازی
- 5- توسعه پایدار : محیطی که مردم در آفرینش و خلق آن سهم هستند احساس دل بستگی بیشتر پیدا می کنند بنابراین در نگهداری و حفاظت از آن تلاش زیادی نیز می نمایند .
- 6- آموزش حرفه ای : همکاری نزدیک با مردم محله به متخصصان و کارشناسان شهرداری برای کسب دید بهتر نسبت به جامعه هدف کمک می کند و باعث می شود آن ها به شکل موثر عمل کنند و نتایج بهتر کسب کنند .
- 7- گاه و گوتاه کردن سلسله مراتب تصمیم گیری و تصمیم سازی : ارتباط نزدیک مدیران و شهرداران نواحی با مردم محله از یک طرف زمینه اعتماد سازی آنان را فراهم و از سوی دیگر مفاهیمی از قبیل چه کسی تصمیم می گیرد ، برای چه کسی تصمیم می گیرد ؟ چه کسانی این تصمیمات را اجرا می کنند ؟ به هم نزدیک شده و مقوله مشارکت مردم در سرنوشت خود و فرآیند مدیریت شهری تجلی می بخشد .
- 8- حصول بهتر، نتایج بهتر، از آن جا که هدف نهایی هر طرحی ارائه راه حل ها مناسب برای حل مشکلات است. اگر شهروندان محلی در برنامه ریزی شهری درگیر شوند می توان راه حل هایی ممکن و پیشنهادی را بیش از انتخاب نهایی آزمایش و اصلاح کرد و نتایج بهتر بدست آورد .
- 9- افزایش رضایتمندی شهروندان
- 10- استحکام حلقه اتصال مردم ، شورا یاری ها و مدیران شهری ، نزدیک کردن ساختار اجرایی شهرداری ها به مردم در مقیاس های محلی که از عمده ترین مزایای این طرح است .
- 11- افزایش کار آیی ساختار مدیریتی شهرداری در زمینه های خدمات شهری ، عمرانی ، شهر سازی ، معماری و حوزه های اجتماعی . (همان ، 11)

-چار چوب نظری

در پژوهش حاضر، با توجه به محدودیت های پژوهش و با استفاده از نظرات اساتید محترم، از میان نظریه های بیان شده در بخش مبانی نظری، مباحث زیر جهت سنجش موضوع تحقیق انتخاب شدند:

در بخش توسعه پایدار با توجه به نظریه های بیان شده به یک جمع بندی از این نظریه ها پرداخته و اجزای توسعه در سه بخش اقتصادی، اجتماعی و کالبدی - زیست محیطی در نظر گرفته شده است.

برای سنجش سرمایه اجتماعی، ابعادی را که گروه کندی دانشگاه هاروارد در نظر گرفته بودند، استفاده شده است. این

ابعاد عبارتند از: اعتماد، مشارکت (محله ای، سیاسی و مدنی)، پیوند های اجتماعی غیر رسمی.

در بخش مشارکت به شاخص‌های ذهنی مشارکت بسنده شد که عبارتند از: درگیری ذهنی و عاطفی، انگیزش و

پذیرش مسئولیت

برای سنجش میزان موفقیت طرح ناحیه محوری، اهداف در نظر گرفته شده این طرح، مورد سنجش قرار گرفت. این

اهداف عبارتند از: تمرکز زدایی، تحقق مدیریت محله‌ای، افزایش بهره‌وری در منابع و نیروی انسانی، افزایش

رضایتمندی مردم، تسریع و تسهیل و افزایش کیفیت خدمات ارائه شده به شهروندان، توسعه مشارکت مردم در اداره

امور شهری

براساس مطالب بیان شده، پژوهش حاضر در نظر دارد تا مدل پژوهش زیر را عملیاتی نموده و وجود و شدت رابطه بین

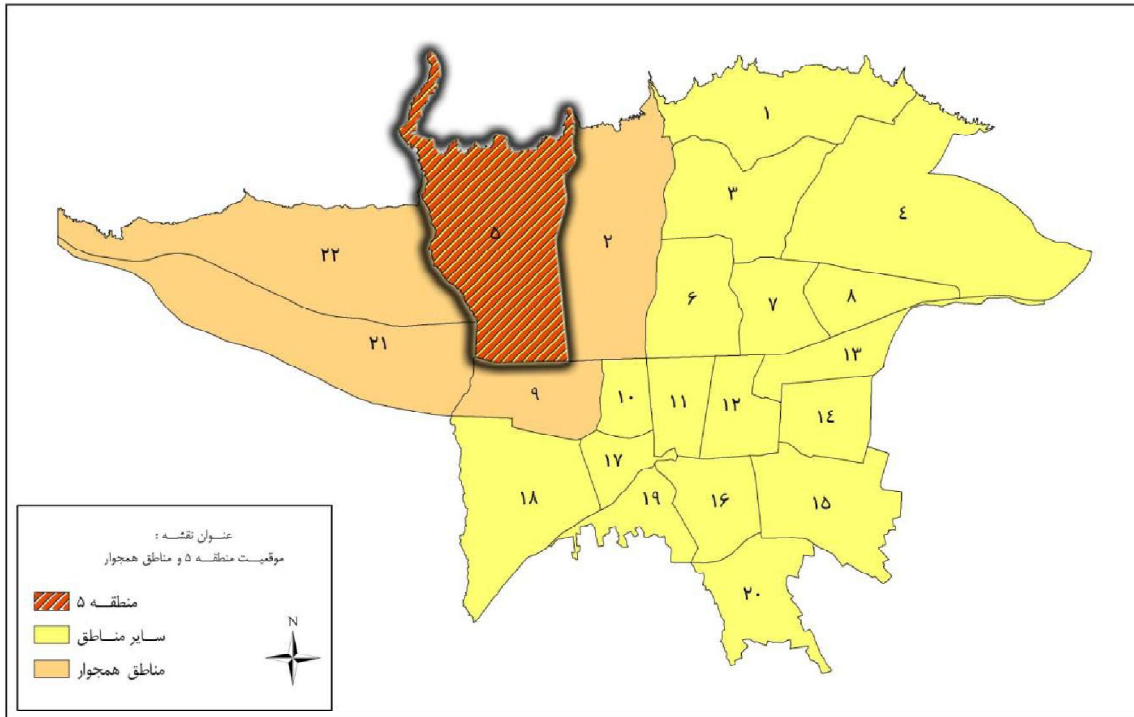
متغیرها را بسنجد.

-منطقه مورد مطالعه

منطقه 5 شهرداری با مساحت 5287.1 هکتار در شمال غرب تهران قرار دارد که از جنوب به جاده مخصوص کرج، از شمال به دامنه کوه های البرز، از غرب به مسیل کن و منطقه 22 و از شرق به بزرگراه محمد علی جناح و اشرفی اصفهانی محدود می شود. این منطقه از بزرگترین مناطق 22 گانه شهر تهران محسوب شده که از شرق همسایه منطقه 9 و از غرب در مجاورت منطقه 21 و 22 قرار دارد.

توسعه
پایدار

موقعیت منطقه 5 در شهر تهران

بر اساس تقسیمات داخلی ملاک عمل شهرداری در وضع موجود، منطقه ۵ از ۷ ناحیه و ۲۹ محله تشکیل شده است. در بین نواحی هفتگانه منطقه، ناحیه ۳ با بیشترین مساحت مشتمل بر ۸ محله و ناحیه ۵ با کمترین مساحت از ۳ محله مهران و ابادزورفردوس تشکیل شده است. اسامی و مشخصات نواحی و محلات منطقه در جدول شماره ۱-۲ آورده شده است.

46-2- تاریخچه منطقه

منطقه ۵ شهرداری تهران دارای ۷ ناحیه است. به لحاظ قدمت سکونت نواحی شمالی منطقه به خصوص دو ناحیه ۲ و ۳ قدمتی دیرینه دارند. سابقه سکونت در روستای کن در ناحیه دو به بیش از هزار سال و حتی بنا بر نتایج پاره ای پژوهشها به پیش از اسلام باز میگردد. روستای کن در گذشته کارکرد کاروانسرای فیض داشته است. قرارگیری در مسیر زائران امامزاده داوود و برخورداری از آب و هوای مناسب از دلایل تداوم سکونت در این محدوده است.

محلات باغ فیض و پونک نیز در ناحیه ۳ از نخستین سکونتگاه های شمال و شمال غرب تهران هستند که با وجود قدمت زیاد آن ها، تاریخ مستند و دقیقی از زمان پیدایش آن ها در دست نیست. هسته اولیه این دو محله در ناحیه ۳، روستاهای پونک و باغ فیض است. عبور رودخانه از محدوده این دو روستا و وجود امام زاددهای عینعلی و زینعلی در محله پونک و امام زاددهای علی بن جعفر (ع) و سید محمدرضا (ع) در باغ فیض هسته های اولیه سکونت در این دو محله را شکل داده اند.

چنانچه منطقه را به دو قسمت شمالی و جنوبی تقسیم کنیم، نواحی موجود در شمال منطقه (شامل نواحی 1،2،3،7) قدمت بیشتری نسبت به نواحی جنوبی برخوردارند. به غیر از هسته های اولیه سکونت در کن، باغ فیض و پونک که مربوط به روستاهای پراکنده در شمال محدوده است موج موخرتر سکونت در شمال منطقه از دهه 40 شمسی و از جنوب این نواحی به سمت شمال آنها آغاز شد. شروع سکونت در نواحی 5 و 6 نیز از دهه 40 شمسی و در ناحیه 4 از اواسط دهه 50 شمسی آغاز شد.

در مجموع میتوان گفت حاشیه غربی تهران در جریان گسترش شهر و افزایش مهاجرت به آن در اواسط دهه 60، جزئی از تهران شد و پیش از آن از حواشی شهر تهران محسوب می شد. اشباع شدن ظرفیت پهنه های مرکزی شهر و افزایش قیمت زمین و مسکن در این پهنه ها به گونه ای بود که مهاجرین شهرستانی (خصوصاً مهاجرینی که به دنبال نامساعد شدن شرایط اقتصادی در روستاها و شهر های و کوچک، در جستجوی کار به تهران مهاجرت می کردند و در مجموع متعلق به دهک های پایین یا متوسط درآمدی جامعه بودند) توانایی تهیه مسکن در پهنه های مرکزی تهران را نداشتند و در مناطقی که در آن زمان هنوز جزء حاشیه های تهران محسوب می شدند، سکونت می گزیدند. قرار داشتن بسیاری از کارخانه ها و کارگاه های بزرگ و کوچک در

حاشیه مسیر تهران-کرج در غرب تهران نیز بر مطلوبیت پهنه غربی تهران برای افرادی که برای کار در این کارخانه ها به تهران می آمدند، می افزود. علاوه بر این گروه، بسیاری از افراد متعلق به دهک های متوسط و پایین جامعه شهری نیز که توانایی خرید مسکن در پهنه های مرکزی را نداشتند، با خرید زمین های - به نسبت مرکز شهر - ارزانتر در غرب تهران، اقدام به ساخت و ساز در این پهنه کردند. به جز این دو گروه، تعاونی های برخی از سازمان ها و ادارات (عموماً دولتی) نیز اقدام به خرید زمین های ارزان قیمت حاشیه تهران کردند و در این زمینها اقدام به ساخت و ساز کرده یا آن را در اختیار اعضاء خود قرار دادند.

بر اساس اظهارات ساکنین، در حد فاصل سالهای 70-68 توسعه این پهنه به حدی رسید که امنیت نسبی در پهنه پدیدار شد و امکانات اولیه زندگی در حد رضایت بخشی در آن به وجود آمد. در سال های اخیر به دنبال گسترش شبکه بزرگراهی و افزایش تقاضا برای مسکن که منجر به افزایش قیمت زمین و مسکن شد، سکونت در محدوده های زراعی و باغی در برخی از قسمت های منطقه شکل گرفت و نیز در برخی قسمت های دیگر بسیاری از ساختمان هایی که مدت زمان زیادی نیز از ساخت آنها سپری نمی شد، تخریب و به جای آنها آپارتمان احداث گشت. با این وجود هنوز هم زمین هایی که در گذشته کاربری کشاورزی داشته و امروزه به صورت زمینهای بایر یا خرابه هایی در میان ساختمانها درآمده اند در پهنه مورد بررسی دیده می شوند.

- نوع پژوهش:

بر حسب هدف، می توان این پژوهش را یک پژوهش کاربردی محسوب کرد که هدف از آن بررسی نقش طرح ناحیه محوری در توسعه پایدار محله ای منطقه 5 شهر تهران است.

بر حسب نحوه گردآوری داده ها (طرح پژوهش)، می توان این پژوهش را پیمایشی - تحلیلی دانست زیرا به توصیف و تحلیل ویژگیهای جامعه آماری می پردازد.

به لحاظ طول و مدت زمان، پژوهشی مقطعی است، یعنی در مقطع زمانی معین انجام خواهد شد اما قابلیت تبدیل به پژوهش‌های طولی برای سنجش تغییرات در طول زمان را نیز دارد که این امر با تکرار اجرای این طرح در سالهای آتی میسر خواهد گشت.

روش پژوهش:

در این پژوهش به طور کلی از دو روش پژوهش استفاده شده است: روش اسنادی و روش پیمایشی.

در روش اسنادی، کتب، مقالات، پایان نامه‌ها، اینترنت و مجموعه قوانین و مطالب مرتبط با طرح در شهرداری، مورد بررسی قرار گرفته و مطالب مربوط به مدیریت شهری و اهداف طرح ناحیه محوری، گردآوری شده‌اند.

در روش پیمایشی از مجموع نظریات و مطالعات انجام شده، متغیرهای مرتبط با موضوع پژوهش، استخراج و فرضیات پژوهش تدوین یافته‌اند.

- محدوده مکانی و زمانی پژوهش

محدوده مکانی پژوهش، منطقه 5 شهر تهران و محدوده زمانی جمع آوری اطلاعات، نیمه نخست سال 1389 می‌باشد.

- جامعه آماری:

جامعه آماری در این پژوهش اعضای شورایی محلات ساکن منطقه 5 شهرداری تهران می‌باشند.

- روش نمونه گیری و حجم نمونه:

منطقه 5 تهران دارای 7 ناحیه و 29 محله می‌باشد. هر محله 10 عضو شورایی دارد که جمعاً در منطقه 5، 290 نفر عضو شورایی محلات می‌باشند. با توجه به امکان دسترسی به کل جامعه آماری در زمان محدود و با توجه به عدم کارایی تعداد کم نمونه در مباحث آماری، با راهنمایی اساتید محترم، اقدام به تمام شماری شده است.

- ابزار گردآوری اطلاعات:

در روش اسنادی، با استفاده از فیش برداری در گردآوری اطلاعات از متون و اسناد مورد نظر استفاده شده است.

در پیمایش، ابزاری که با آن به سنجش و اندازه گیری صفات و ویژگی‌های مورد نظر پرداخته‌ایم، پرسشنامه است که توسط اعضای شورایی‌های منطقه 5 شهر تهران، پاسخ داده شد. نمونه‌ای از پرسشنامه به کار رفته، در پیوست ارائه شده است.

روش تحلیل داده‌ها:

جهت تجزیه و تحلیل ستاده‌ها، به کمک نرم‌افزار SPSS، و با استفاده از تکنیک‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی به دسته بندی ستاده‌ها، توزیع پاسخ‌های پاسخگویان (میزان گرایش به مرکز و پراکندگی و شکل توزیع داده‌ها)، ارتباط متغیرها، میزان

همبستگی بین متغیرهای مستقل با متغیر وابسته، آزمون فرضیه ها، و میزان و جهت اثر گذاری هر یک از متغیرها بر یکدیگر استفاده گردید.

آمار توصیفی:

برای توصیف میزان گرایش به مرکز داده‌ها از آماره‌های میانگین، میانه و نما؛ برای توصیف میزان پراکندگی، از انحراف معیار استفاده شده است.

آمار تحلیلی / استنباطی:

در این پژوهش با استفاده از آزمون‌ها و تکنیک‌های آلفای کرونباخ، تحلیل عاملی، جداول دو بعدی و ضریب همبستگی، آزمون t، علاوه بر آزمون نمودن فرضیه‌های پژوهش به بررسی داده‌ها در جهت شناسایی عوامل مؤثر بر متغیر وابسته و میزان و نوع تأثیر هر یک از آنها بر یکدیگر آشکار پرداخته شده است.

الف - سنجش پایایی:

پایایی ابزار اندازه‌گیری بدین معنی است که ابزار، توانایی و قابلیت اندازه‌گیری را داشته باشد. به همین منظور ابتدا پرسش‌نامه تدوین و پس از انجام اصلاحات لازم از سوی اساتید محترم، به منظور پیش‌آزمون مبادرت به توزیع آن در بین 30 نفر از افراد جامعه آماری مورد پژوهش گردید. مطالعه پژوهش‌های پیشین، مشورت با اساتید محترم و در نهایت نتایج حاصل از pre-test، از ابزار اندازه‌گیری این پژوهش (پایایی پژوهش) حمایت نمودند.

ب - آزمون روایی:

به منظور اطمینان از نتایج حاصل از تحلیل داده‌های پژوهش، مبادرت به تعیین میزان پایایی پرسش‌نامه، گردید. نتایج حاصل از مطالعه پیش‌آزمون و مقدار ضریب آلفای کرونباخ معرف این واقعیت بود که سؤالات از سازگاری درونی بسیار بالایی در سنجش هر یک از موضوعات برخوردارند. نتایج آلفای کرونباخ در جدول 3-1 نشان داده شده است.

- نتایج آزمون آلفای کرونباخ

ابعاد کلی	ابعاد جزئی	تعداد سوالات	مقدار آلفا
توسعه پایدار	توسعه پایدار اقتصادی	3	0.83
	توسعه پایدار اجتماعی	12	0.81
	توسعه پایدار کالبدی - زیست محیطی	8	0.79
انگیزه‌های مشارکت		9	0.77
سرمایه اجتماعی	اعتماد اجتماعی	5	0.74
	مشارکت سیاسی	5	0.71
	مشارکت مدنی	13	0.76
	پیوندهای اجتماعی غیر رسمی	7	0.75
	مشارکت محله‌ای	5	0.81
طرح ناحیه محوری		6	0.76

پ - تحلیل عاملی:

تحلیل عاملی به چند دلیل بر روی داده های این پژوهش انجام یافته است:

نخست استفاده از تکنیکی که بتوان توسط تعداد زیادی از متغیرهای مشاهده پذیر، پی به وجود ابعاد پنهان و کوچکتر پژوهش پرداخت. همچنین توانایی آن را داشته باشیم تا از طریق به کار بردن کمترین مفاهیم تبیین کننده به بیشترین تبیین واریانس متغیر وابسته پردازیم.

دیگر اینکه با توجه به آلفای بالای بدست آمده، لازم است تا به کمک تحلیل عاملی دریابیم آیا گویه هایی که از سازگاری درونی بسیار خوبی در سنجش یک موضوع برخوردار بودند، همگی در یک عامل قرار می گیرند یا در چند عامل. آیا مدل نظری پژوهش به وسیله داده های گردآوری شده مورد تایید قرار می گیرد یا خیر (کارمینز 1 و زلر 2، 1991).

و در پایان می توان به کمک تحلیل عاملی دریافت که آیا داده های پژوهش جهت تحلیل کافی هستند یا خیر؟ به عبارتی دیگر آیا تعداد نمونه و ماتریس به دست آمده از آن، کفایت تحلیل را دارد یا خیر؟

نتایج تحلیل عاملی بر روی داده های پیش آزمون نشان داد که عوامل مورد نظر علاوه بر تایید مدل نظری، توان تبیین بیش از 70 درصد واریانس متغیر وابسته را دارا بوده اند.

نتایج تحلیل عاملی

ابعاد کلی	ابعاد جزئی	تعداد سوالات	تعداد عامل ایجاد شده	مقدار بار عاملی	درصد تبیین موضوع توسط متغیرها	شاخص کفایت نمونه
توسعه پایدار	توسعه پایدار اقتصادی	3	1	0.88	74	0.72
	توسعه پایدار اجتماعی	12	1	0.81	82	0.77
	توسعه پایدار کالبدی - زیست محیطی	8	1	0.87	76	0.79
انگیزه های مشارکت		9	1	0.80	76	0.77
سرمایه اجتماعی	اعتماد اجتماعی	1	1	0.88	84	0.72
	مشارکت سیاسی	1	1	0.84	65	0.68
	مشارکت مدنی	1	1	0.94	76	0.78
	پیوندهای اجتماعی غیر رسمی	1	1	0.92	79	0.73
	مشارکت محله ای	1	1	0.89	72	0.75

0.75	85	0.87	1	6	طرح ناحیه محوری
------	----	------	---	---	-----------------

ت- جدول های دوبعدی:

برای بررسی معنادار بودن، نوع و شدت رابطه هر یک از متغیرهای مستقل با متغیر وابسته و یا هر یک جفت متغیری که در فرضیه های پژوهش به آن اشاره شده است. از جداول دو بعدی استفاده شده است.

ث- ضریب همبستگی:

برای به دست آوردن شدت رابطه، از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

د- تحلیل همبستگی:

تحلیل همبستگی برای درک معنادار بودن یا نبودن تغییرات هر جفت متغیر می باشد. همچنین می توان به شدت این هم تغییری مشاهده شده نیز پی برد.

- پیش آزمون:

در این پژوهش ابتدا با تهیه یک پرسش نامه با 104 گویه که در برگیرنده مفاهیم مدل پژوهشی بوده پس از تایید اساتید محترم، بین 30 نفر از اعضای شورایی 3 محله از 27 محله، که به تصادف انتخاب شده بودند، عملیاتی گردید. نتایج حاصل از این پیش آزمون، نشان از توان بالای پرسش نامه تهیه شده در سنجش مفاهیم مورد نظر پژوهش داشت. پاسخ اغلب گویه ها از توزیع مناسبی برخوردار بوده و نتایج آزمون آلفا و تحلیل عاملی نشان از همبستگی بالا و توان تبیین مناسب گویه های مختلف طراحی شده در سنجش مفاهیم داشت. در نهایت با استفاده از راهنمایی های اساتید محترم، 2 گویه که همبستگی کمی با دیگر گویه ها داشتند، حذف و برخی دیگر، اصلاح شده و پرسش نامه نهایی، با 102 گویه، آماده گردید.

در نهایت به بررسی نهایی وضعیت متغیرها (توصیفی) و روابط بین آنها (تحلیلی) می پردازیم. ابتدا توزیع افراد را بر اساس متغیرهای زمینه ای، مستقل و وابسته توصیف می کنیم تا شمای کلی ای از جمعیت نمونه را بر اساس این متغیرها پیش رو داشته باشیم و سپس در ادامه از طریق آزمودن رابطه بین متغیرهای زمینه ای و مستقل با متغیر وابسته، به تحلیل داده های گردآوری شده خواهیم پرداخت.

1- توصیف متغیرها

(جنس -سن -سطح تحصیلات پاسخگویان -وضع فعالیت پاسخگویان -سنوات شغلی پاسخگویان شاغل - محل سکونت پاسخگویان -مدت زمان سکونت پاسخگویان در محل -میزان آشنایی با طرح ناحیه محوری شهرداری)

2- انگیزه های مشارکت محله ای

3- سرمایه اجتماعی

(وجود تشکل ها و گروهها در محل و عضویت افراد در آن -اعتماد اجتماعی -پیوندهای اجتماعی غیر رسمی - مشارکت)

-سرمایه اجتماعی

4- توسعه پایدار

توسعه پایدار اقتصادی - توسعه پایدار اجتماعی - توسعه پایدار کالبدی - زیست محیطی - توسعه پایدار

5- موفقیت طرح ناحیه محوری

6- تحلیل رابطه بین متغیر ها

-رابطه متغیر های زمینه ای و موفقیت طرح ناحیه محوری

-رابطه جنس پاسخگو و موفقیت طرح ناحیه محوری

-رابطه سن پاسخگو و موفقیت طرح ناحیه محوری

-رابطه سطح تحصیلات پاسخگو و موفقیت طرح ناحیه محوری

-رابطه وضع فعالیت پاسخگو و موفقیت طرح ناحیه محوری

-رابطه ناحیه زندگی پاسخگو و موفقیت طرح ناحیه محوری

-رابطه میزان آشنایی پاسخگو با طرح ناحیه محوری و موفقیت آن

-رابطه متغیر موفقیت طرح ناحیه محوری و انگیزه های مشارکت فرد

-رابطه متغیر موفقیت طرح ناحیه محوری و سرمایه اجتماعی

-رابطه متغیر اعتماد اجتماعی و موفقیت طرح ناحیه محوری

-رابطه متغیر مشارکت سیاسی و موفقیت طرح ناحیه محوری

-رابطه متغیر مشارکت مدنی و موفقیت طرح ناحیه محوری

-رابطه متغیر پیوند های اجتماعی غیر رسمی و موفقیت طرح ناحیه محوری

-رابطه متغیر مشارکت محله ای و موفقیت طرح ناحیه محوری

-رابطه متغیر توسعه پایدار و موفقیت طرح ناحیه محوری

-رابطه متغیر توسعه پایدار اقتصادی و موفقیت طرح ناحیه محوری

-رابطه متغیر توسعه پایدار اجتماعی و موفقیت طرح ناحیه محوری

-رابطه متغیر توسعه پایدار کالبدی - زیست محیطی و موفقیت طرح

- رابطه موفقیت طرح ناحیه محوری و متغیر میزان مشارکت محله ای

- رابطه متغیر میزان مشارکت محله ای و توسعه پایدار

- رابطه متغیر سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار

- خلاصه سیمای آماری:

بر اساس نتایج آمده در فصل چهارم این تحقیق، 18.5% از پاسخگویان زن و 81.5% نیز مرد بوده‌اند. تقریباً 50% پاسخگویان بین سنین 45 تا 64 (میانسال) سال قرار دارند و میانگین سن افراد پاسخگو تقریباً برابر 45 سال است. 40 درصد از پاسخ‌گویان زیر دیپلم و دیپلم و مابقی بالاتر از دیپلم بوده‌اند. 60 درصد از پاسخ‌گویان شاغل بوده که 32 درصد از شاغلین دارای سابقه‌ای کمتر از 10 سال، 33 درصد دارای سابقه‌ای از 11 تا 20 سال و 35 درصد دارای سابقه‌ای بیشتر از 20 سال هستند. 18 نفر از پاسخ‌گویان ساکن ناحیه 1، 19 نفر از پاسخ‌گویان ساکن ناحیه 2، 52 نفر از پاسخ‌گویان ساکن ناحیه 3، 31 نفر از پاسخ‌گویان ساکن ناحیه 4، 30 نفر از پاسخ‌گویان ساکن ناحیه 5، 12 نفر از پاسخ‌گویان ساکن ناحیه 6 و 25 نفر از پاسخ‌گویان ساکن ناحیه 7 هستند. تنها 43 درصد از اعضای شورایی‌های منطقه 5 از زمان اجرای طرح آگاهی داشته و مابقی زمان اجرای آن را به اشتباه بیان نموده و یا به این سوال، پاسخی نداده‌اند.

47 درصد از اعضای شورایی‌ها میزان آشنایی خود را با طرح ناحیه‌محوری زیاد بیان نموده‌اند. در مقابل 11 درصد از اعضای شورایی‌ها هیچ‌گونه آگاهی از طرح ناحیه محوری نداشته و یا آشنایی آنها با طرح اندک بوده است و 42 درصد تا حدودی با این طرح آشنا هستند.

- بررسی یافته های اصلی پژوهش و مقایسه با پژوهش های قبلی

- بررسی یافته های توسعه پایدار محله ای

در بررسی توسعه پایدار، به سه بعد توسعه توجه شده است: توسعه پایدار اقتصادی، توسعه پایدار اجتماعی و توسعه پایدار کالبدی-زیست محیطی. در واقع زمانی توسعه پایدار می‌شود که جامعه مورد نظر از سه بعد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی-زیست محیطی، به یک توسعه پایدار دست یافته باشند. یافته‌ها نشان می‌دهد شورایی‌ها بر این باورند که محله آنه به لحاظ اقتصادی کمترین توسعه و به لحاظ کالبدی-زیست محیطی بیشترین توسعه را داشته است. در نهایت، اعضای شورایی‌های منطقه 5، محله خویش را محله‌ای نسبتاً توسعه یافته می‌دانند.

یافته این پژوهش با بسیاری از مطالعاتی که در زمینه توسعه پایدار محلی صورت گرفته همسو می‌باشد از جمله با یافته های پژوهش حسن وحدانی (1384) با موضوع امکان سنجی ظرفیت های محلی در توسعه پایدار نشان می‌دهد که استفاده از توان های محلی و مشارکت ساکنین محلی در توسعه پایدار محله ای نقش بسزایی دارد .

همچنین با پژوهش فرید صارمی (1387) با موضوع توسعه محله ای در تهران همسو می‌باشد، در این پژوهش نشان داده شده که نظام های مدیریتی محله محور در کشور باعث توسعه پایدار در زمینه اقتصادی، اجتماعی، فیزیکی می‌شود و اشاره می‌کند که تحقق رویکرد محله محوری در ایران نیازمند سازماندهی مجدد برنامه ریزی در چهار محور مدیریت یکپارچه، منابع مالی پایدار، نیروی انسانی متخصص شهری و قوانین پشتیبانی کننده به عنوان عوامل مشترک تحقق محله محوری می‌باشد .

همچنین با پژوهش هانیه هود سنی (1384) با موضوع توسعه پایدار محله ای همسو می باشد ، در این پژوهش نشان می دهد مهمترین عنصر دخیل در کارآیی برنامه های توسعه محله ای ، شناخت پتانسیل ها و ظرفیت های اقتصادی و توان های محلی در سطح محله می باشد همچنین اشاره می کند که ایجاد شبکه های اجتماعی قوی می تواند باعث حل مشکلات شهری و بهبود وضعیت زیستی ساکنین گردد .

- بررسی یافته های انگیزه های مشارکت محله ای

در این پژوهش، مشارکت مردم در امور اجتماعی محلی از سه بعد بررسی گردید: درگیری ذهنی و عاطفی برای مشارکت، انگیزش افراد در مشارکت و مسئولیت پذیری آنان در مشارکتهای اجتماعی محل. یافته ها نشان داد پاسخ گویان به لحاظ درگیری های عاطفی و ذهنی، انگیزش آنان در مشارکت و مسئولیت پذیری آنان در مشارکتهای اجتماعی محل، از سطح خوبی برخوردار هستند. این پژوهش با بسیاری از مطالعاتی که در زمینه مشارکت محلی صورت گرفته همسو می باشد از جمله با یافته های پژوهش علی رضا کلری با موضوع نگرش شهروندان از مشارکت در مدیریت شهری ، که نشان داد نگرش شهروندان در مشارکت تاثیر مثبتی در سطح عملکرد مدیریت شهری دارد . همچنین همسو با پژوهش جعفر ضابطیان (1382) با موضوع برنامه ریزی توسعه پایدار با تاکید بر مشارکت های مردمی می باشد ، که نشان داد وجود تشکل های مردمی موجب نهادینه شدن امر مشارکت مردمی و زمینه ساز اجرای برنامه های توسعه خواهد شد .

- بررسی یافته های سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی از چند بعد مورد بررسی قرار گرفت. وجود تشکل ها و گروه ها در محل و عضویت افراد در آنها؛ اعتماد اجتماعی؛ پیوندهای اجتماعی غیر رسمی و مشارکت اجتماعی (مشارکت سیاسی، مشارکت مدنی و مشارکت محلی)

یافته ها نشان داد میزان استقبال پاسخ گویان از گروه های مذهبی و پایگاه بسیج خوب بوده و در مقابل از گروه های علمی، انجمن های خیریه، انجمن اولیاء مربیان، گروه های ورزشی و صندوق قرض الحسنه کمترین میزان استقبال را داشته اند. بر این اساس می توان گفت گروه ها و تشکل ها با استقبال پاسخ گویان مواجه نشدند.

در بررسی اعتماد اجتماعی، یافته ها نشان داد که پاسخ گویان بیشترین اعتماد را به همسایه ها و کمترین اعتماد را به مسئولین کشور دارند. در مجموع اعتماد پاسخ گویان به همسایه ها، همکاران، مسئولین محلی، مسئولین شهر و مسئولین کشور در سطح خوبی ارزیابی می گردد.

در بررسی پیوندهای اجتماعی غیر رسمی، هم به وجود چنین پیوندهایی و هم به تنوع آن پرداخته شد. یافته ها نشان داد که میزان وجود پیوندهای اجتماعی غیر رسمی و میزان تنوع آن را در همه محله ها می توان در حد زیاد ارزیابی کرد. کمترین میزان پیوند با افرادی از ادیان مختلف بوده که سطح چنین پیوندی را می توان در سطح کم ارزیابی نمود.

برای بررسی مشارکت از سه بعد سیاسی، مدنی و محلی، به آن پرداخته شد. یافته‌ها نشان داد که بیشترین میزان مشارکت پاسخ‌گویان در امور محلی و سپس در امور مدنی بوده و کمترین میزان مشارکت آنان در امور سیاسی می‌باشد. البته در مجموع می‌توان میزان مشارکت پاسخ‌گویان را در سطح نسبتاً خوبی ارزیابی نمود. در نهایت میزان سرمایه اجتماعی را می‌توان در سطح نسبتاً مناسبی ارزیابی نمود.

یافته این پژوهش مطالعاتی که در زمینه سرمایه اجتماعی انجام گرفته همسو می‌باشد، از جمله با یافته‌های پژوهش امین اکبری (1383) با موضوع نقش سرمایه اجتماعی در مشارکت، نشان می‌دهد عوامل سرمایه اجتماعی بر افزایش مشارکت تاثیر می‌گذارد با این تفاوت که فشار گروهی درون گروهها اعضای آن‌ها را وادار به مشارکت می‌کند. همچنین همسو با پژوهش لیلی احمدی (1383) با عنوان سرمایه اجتماعی و شاخص‌های آن می‌باشد که نشان می‌دهد عنصر کلیدی سرمایه اجتماعی حول محور اعتماد می‌چرخد که به کمیت و کیفیت روابط اجتماعی شکل می‌دهد با این تفاوت که به بهره‌وری و کاهش دادن هزینه‌ها از طریق عنصر اعتماد می‌پردازد.

- یافته‌های ناشی از موفقیت طرح ناحیه محوری

در بررسی میزان موفقیت طرح ناحیه محوری، از ابعاد مختلف مورد توجه در اهداف برنامه استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که اعضای شورایی‌ها بیشترین موفقیت طرح را در افزایش قابل ملاحظه ارتباط بین مردم و مدیران شهری و رضایت مردم از این مدیریت دانسته‌اند. علاوه بر این، اعضای شورایی‌ها معتقد بودند که اجرای طرح ناحیه محوری نقش بسزایی در ارائه آسان‌تر خدمات شهری به شهروندان، افزایش همکاری مردم با مسئولین محلی و افزایش مشارکت مردم در امور شهر داشته است. پاسخ‌گویان کمترین میزان موفقیت طرح را در واگذاری امور شهری از شهرداری مناطق به نواحی دانسته‌اند. در واقع تعداد قابل ملاحظه‌ای از اعضای شورایی‌ها بر این باورند که واگذاری‌ها و تفویض اختیارات در حد مناسبی نمی‌باشد. در نهایت، اعضای شورایی‌های منطقه 5، اجرای طرح ناحیه محوری را موفق دانسته‌اند.

- یافته‌های ناشی از ادبیات تحقیق

در ادبیات این پژوهش با توجه به ماهیت توصیفی آن، مفاهیم توسعه پایدار، اصول، ابعاد و محورهای آن بر اساس موضوع مشخص شده است، همچنین به دیدگاه‌های مختلف در خصوص توسعه پایدار که برآمده از نگرش‌های متفاوت و شرایط و مقتضیات گوناگون هر جامعه می‌باشد اشاره شده است.

لازم به ذکر است توسعه پایدار یک اتفاق نیست که یکباره اتفاق بیفتد بلکه یک فرآیند پویا و هدفمند است که در طول زمان و با برنامه ریزی تحقق می‌یابد و هدف آن ارتقای سطح حیات انسان است و نیاز به هوشمندی، تجربه، شناخت و خلاقیت دارد در نتیجه بایستی به صورت بلند مدت و با برنامه ریزی استراتژیک دنبال نمود و بدین طریق در چنین طیفی به سوی اهداف توسعه پایدار حرکت نمود.

همچنین با توجه به نظریات اشاره شده در مورد سرمایه اجتماعی می‌توان اشاره کرد که سرمایه اجتماعی عنصری مطلوب برای انجام همکاری‌های درون گروهی است و هر چه میزان آن بالاتر باشد، دستیابی گروه به اهداف با هزینه کمتری انجام می‌گیرد. اگر در گروهی به سبب نبود ویژگی‌هایی مانند اعتماد و مشارکت، سرمایه اجتماعی به اندازه

کافی فراهم نباشد، هزینه های همکاری افزایش خواهد یافت و تحقق عملکرد بستگی به برقراری نظام های نظارتی و کنترل پر هزینه خواهد شد. در مقابل وجود سرمایه اجتماعی به میزان کافی و مناسب سبب برقراری انسجام و اعتماد متقابل شده و هزینه های تعاملات و همکاری های گروهی کاهش یافته و در نتیجه عملکرد گروه بهبود می یابد. پس: هر چه سرمایه اجتماعی در گروه بیشتر باشد هزینه همکاری و تعامل کمتر، و در نتیجه عملکرد و دستیابی به اهداف بیشتر است و هر چه سرمایه اجتماعی در گروه کمتر باشد، هزینه همکاری و تعامل بیشتر و دستیابی به اهداف کمتر است.

همچنین در مورد طرح ناحیه محوری شهرداری تهران می توان اشاره کرد که این طرح در قالب برنامه ریزی ساختاری - راهبردی جدید شهری به ویژه کلانشهر ها نفی برنامه ریزی متمرکز و تقسیم وظایف برنامه ریزی میان سطوح مختلف تصمیم گیری و مدیریت و تاکید بر تقویت نهاد های برنامه ریزی و مدیریت محلی است که این امر اساساً لازمه تحقق توسعه پایدار شهری، تامین نیازها و ارزش های بومی، محسوب می گردد. بنا بر این یکی از ابزارها و خط مشی ها یی که برای رسیدن به این هدف و دخالت دادن مردم محله در طراحی و برنامه ریزی به کار گیری شده است مبحث ناحیه محوری و استراتژی توسعه از پائین به بالا در مدیریت شهری جدید بوده است.

بر این پایه شهرداری تهران برای غلبه بر مشکلات و نارسایی های شهری و تسریع و تسهیل افزایش کیفیت خدمات به شهروندان و توسعه مشارکت مردم در اداره امور شهر، این سیاست و راهبرد را طراحی و اجرا نموده است برنامه ریزان و مدیران شهری امروزه بر این اصل باور دارند که تمرکز گرایی و حجیم بودن ساختار شهرداری به موازات افزایش شهر نشینی به ویژه در کلانشهر ها نسخه باطل شده ای است که حتی در شهر های متوسط نیز فاقد کمترین کارایی است. بنا بر این در مدیریت شهری جدید تهران تلاش گردید تا شهروندان در مدیریت امور و تصمیماتی که به طور مستقیم با سرنوشت آن ها مرتبط است مشارکت کنند و بستری ایجاد شود تا آنان چشمان خود را بر روی حقایق محیط اجتماعی خود باز نگه دارند و در جهت رفع نیاز های محیط زیست خود اقدام نمایند.

- بررسی رابطه بین متغیرها:

نتایج آزمون های آماری در فصل چهارم این پژوهش نشان داد که:

رابطه معنی داری بین متغیرهای جنس، سن، سطح تحصیلات، وضع فعالیت و ناحیه زندگی با میزان موفق دانستن طرح ناحیه محوری وجود ندارد. در واقع با توجه به موفق دانستن اجرای طرح از سوی پاسخ گویان، می توان گفت طرح ناحیه محوری توانسته اهداف خود را در زمینه های مختلف به خوبی اجرا کند و به نیازهای افراد محله از پایگاه های اجتماعی مختلف، پاسخ رضایت بخشی دهد.

از طرفی رابطه معنی داری بین میزان آشنایی پاسخ گو با اهداف و برنامه های طرح ناحیه محوری و میزان موفق دانستن طرح وجود دارد. به عبارت دیگر هر چه اعضای شورایاری ها از طرح اطلاعات بیشتری داشته باشند، طرح را موفق تر ارزیابی می کنند. این نکته از این لحاظ اهمیت بیشتری می یابد که پاسخ گویان از اعضای شورایاری ها بوده و خود به عنوان مجری این برنامه ها می باشند. از این رو ضروری به نظر می رسد تا شهرداری منطقه گام های موثری در این زمینه بردارد.

علاوه بر میزان آگاهی افراد از اهداف و برنامه‌های طرح، میزان سرمایه اجتماعی موجود در جامعه، به‌ویژه جامعه محلی، نقش قابل ملاحظه‌ای در موفقیت طرح ناحیه محوری دارد. البته موفقیت طرح با همه ابعاد سرمایه اجتماعی رابطه معنی‌داری دارد. تنها بعد مشارکت سیاسی رابطه‌ای معنی‌دار از خود نشان نداد. در واقع میزان مشارکت افراد تأثیری بر موفقیت چنین طرحی ندارد. در مقابل هرچه اعتماد بین افراد جامعه مورد نظر، استقبال از گروه‌ها و تشکل‌ها، مشارکت‌های مدنی و محله‌ای افراد جامعه و پیوندهای اجتماعی غیر رسمی در بین افراد آن جامعه، بیشتر باشد، اجرای چنین طرحی با موفقیت بیشتری روبرو خواهد شد.

در مقابل اجرای طرح ناحیه محوری توانسته نقش موثری در افزایش انگیزه‌های مشارکت شهروندان ساکن در محله و هم‌چنین افزایش معنادار میزان مشارکت آنان در برنامه‌های شهری داشته باشد. علاوه بر این، بر اساس شاخص‌های مشخص شده در بخش توسعه پایدار، می‌توان گفت طرح ناحیه محوری در این دوسالی که از آغاز آن می‌گذرد توانسته است نقش بسزایی در رسیدن محلات به توسعه پایدار، در هر سه بعد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی - زیست محیطی، ایفا نماید.

نتایج فرضیه‌های تحقیق:

اگرچه در فصل چهارم این پژوهش به بررسی روابط بین متغیرهای مورد نظر پرداخته شده است اما به لحاظ جمع بندی نتایج حاصل از آزمون‌های آماری و ارائه پیشنهادهایی در این باره، در این بخش، خلاصه‌ای از نتایج آورده می‌شود.

- فرضیه اصلی:

- بین اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری در منطقه 5 تهران و توسعه پایدار محله‌ای رابطه معنی‌داری وجود دارد.

نتایج آزمون‌های آماری نشان می‌دهد رابطه مستقیم و معنی‌داری بین توسعه پایدار با میزان موفقیت طرح ناحیه محوری وجود دارد. به طوری که افزایش میزان موفقیت طرح ناحیه محوری، سبب پایداری بیشتر توسعه شهری خواهد شد.

- فرضیه فرعی:

1. بین اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری در منطقه 5 تهران و توسعه پایدار اقتصادی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

نتایج آزمون‌های آماری نشان می‌دهد رابطه مستقیم و معنی‌داری بین توسعه پایدار اقتصادی با میزان موفقیت طرح ناحیه محوری وجود دارد. به طوری که افزایش میزان موفقیت طرح ناحیه محوری، سبب پایداری بیشتر توسعه شهری در بعد اقتصادی خواهد شد.

2. بین اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری در منطقه 5 تهران و توسعه پایدار اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

نتایج آزمون‌های آماری نشان می‌دهد رابطه مستقیم و معنی‌داری بین توسعه پایدار اجتماعی با میزان موفقیت طرح ناحیه محوری وجود دارد. به طوری که افزایش میزان موفقیت طرح ناحیه محوری، سبب پایداری بیشتر توسعه شهری در بعد اجتماعی خواهد شد.

3. بین اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری در منطقه 5 تهران و توسعه پایدار کالبدی- زیست محیطی، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

نتایج آزمون‌های آماری نشان می‌دهد رابطه مستقیم و معنی‌داری بین توسعه پایدار کالبدی- زیست محیطی با میزان موفقیت طرح ناحیه محوری وجود دارد. به طوری که افزایش میزان موفقیت طرح ناحیه محوری، سبب پایداری بیشتر توسعه شهری در بعد کالبدی- زیست محیطی خواهد شد.

4. بین اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری در منطقه 5 تهران و مشارکت مردم در امور شهری محله، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

نتایج آزمون‌های آماری نشان می‌دهد رابطه مستقیم و معنی‌داری بین مشارکت مردم در امور شهری با میزان موفقیت طرح ناحیه محوری وجود دارد. به طوری که افزایش میزان موفقیت طرح ناحیه محوری، سبب افزایش مشارکت مردم در امور شهری خواهد شد.

5. بین سرمایه اجتماعی شهروندان و اجرای طرح ناحیه محوری شهرداری منطقه 5 تهران رابطه معنی‌داری وجود دارد.

نتایج آزمون‌های آماری نشان می‌دهد رابطه مستقیم و معنی‌داری بین سرمایه اجتماعی با میزان موفقیت طرح ناحیه محوری وجود دارد. به طوری که هرچه میزان سرمایه اجتماعی بیشتر باشد، طرح ناحیه محوری، با موفقیت بیشتری روبرو خواهد شد.

- نتیجه گیری:

بر اساس آن‌چه تاکنون بیان گردید، می‌توان گفت:

- اجرای طرح ناحیه محوری با موفقیت همراه بوده است.

- طرح توانسته اهداف خود را در زمینه‌های مختلف به خوبی اجرا کند و به نیازهای افراد محله از پایگاه‌های اجتماعی مختلف، پاسخ رضایت بخشی دهد. به عبارت دیگر ارائه خدمات شهری به شهروندان با اجرای طرح مزبور با موفقیت بیشتری همراه بوده است.

- ناآگاهی اعضای شورایی محلات منطقه 5 در موفق شدن طرح نقش موثری داشته است. به طوری که اغلب افرادی که موفقیت طرح را در حد کم ارزیابی نموده‌اند، افرادی بوده‌اند که از اهداف و برنامه‌های این طرح، اطلاع نداشته و یا آگاهی آنان در این زمینه اندک بوده است.

- سطح نه‌چندان مطلوب سرمایه اجتماعی در محلات مورد بررسی در کاهش میزان موفقیت طرح موثر بوده است. این امر به‌ویژه در مورد وجود گروهها و تشکل‌های مردمی و ارتباط با افرادی از ادیان مختلف در پیوندهای اجتماعی غیر رسمی نمود بیشتری دارد. بسیاری از افراد نمونه، در گروههای مردمی عضو نبوده و از چنین گروههایی استقبال اندکی کرده‌اند.

- اجرای طرح توانسته است انگیزه‌های ساکنان محلات را برای مشارکت در امور مختلف شهری افزایش دهد. افراد به لحاظ ذهنی آمادگی بیشتری برای مشارکت از خود نشان می‌دهند و احساس مسئولیت آنان در اداره بهینه امور شهری بیشتر شده است.
- اجرای طرح سبب شده است تا فضای کالبدی-زیست محیطی محلات از توسعه پایدارتری برخوردار باشد. فضای کالبدی مناسب‌تر شده و ساکنان محلات نسبت به قبل، از تعلق خاطر بیشتری به محل زندگی خویش برخوردارند. محیط شهری سالمتر و خدمات در شهر راحت‌تر و آسان‌تر ارائه می‌شود.
- جامعه محلی در اثر اجرای طرح از توسعه اجتماعی پایدارتری برخوردار شده‌اند.
- نقش مردم در تصمیم‌گیری‌های شهری، در اثر اجرای طرح بیشتر شده است.

- پیشنهادات مبتنی بر یافته های پژوهش

با توجه به نتایج پژوهش حاضر می‌توان راهکارهای زیر را برای بهبود اجرای طرح ناحیه محوری در شهرداری تهران ارائه داد:

پیشنهادات ناشی از ادبیات تحقیق :

- طراحی برنامه های بلند مدت، چند سویه، با نگاه بر رویکرد های کارآمد جهانی در خصوص توسعه محله ای با محوریت مدیریت یکپارچه شهری
- برنامه ریزی مالی برای اجرای مطلوب برنامه های محلی در قالب ساختار های پایدار با هدف بقای اقتصادی
- برنامه ریزی اجتماعی جهت توسعه و تقویت نهاد های غیر دولتی و استفاده از توان ها و پتانسیل های ساکنین محلی
- فرهنگ سازی و اطلاع رسانی برنامه ریزی شده و مدون پیرامون ابعاد مختلف توسعه و مدیریت محله
- ارتقای آگاهی های عمومی پیرامون مدیریت محله ای با محوریت ساکنین محلی
- ارتقای آگاهی های مدیریتی و تخصصی با محوریت قرار دان مدیران و برنامه ریزان شهری

پیشنهادات ناشی از تحقیق:

- از آن جا که بدون حمایت مدیران ارشد اجرا و تداوم هیچ طرحی ممکن نیست و با توجه به استقبال شورایاران از این طرح پیشنهاد می‌گردد، مسئولین امر، ضرورت اجرا و میزان اثر بخشی طرح ناحیه محوری را برای مدیران و مسئولین عالی رتبه مدیریت شهری در کشور مورد تاکید قرار دهند.
- پیشنهاد می‌گردد در راستای تمرکز زدایی، بیشتر وظایف مناطق به نواحی واگذار گردد تا شهروندان با سهولت بیشتری بتوانند از خدمات شهری بهره مند شوند.
- در راستای ایجاد فضا های اشتغال و بهبود وضعیت اقتصادی، بازارچه های خود اشتغالی و نمایشگاههای کسب و کار خانگی در محلات برپا شود.
- به منظور ایجاد محیط های امن جهت کودکان در تمامی محلات پارک کودک و خانه های اسباب بازی ایجاد شود.
- جهت افزایش مشارکت عمومی شهروندان در اجرای برنامه‌های اجتماعی و فرهنگی شهرداری، پیشنهاد می‌شود مدیریت شهری نسبت به تسهیل شرایط تشکیل و فعالیت نهادهای غیر دولتی مانند NGOها و CBOها اقدام نموده و برای ترغیب ساکنان محلی به فعالیت در گروهها، تشکلهای و نهادهای غیر دولتی، برنامه‌ریزی نماید

- جهت تقویت احساس عدالت توزیعی و کاهش احساس تبعیض و نابرابری در بین ساکنان محلات مختلف منطقه، پیشنهاد می‌شود خدمات و امکانات شهری در کلیه محلات از جمله دسترسی‌ها به میادین تره بار، ورزشگاهها، شبکه حمل و نقل عمومی و ... به صورت یکنواخت توزیع گردند.
- توسعه و گسترش پارک‌ها و فضای سبز در محلات مختلف شهر
- ایجاد مراکز فرهنگی و سرای محلات در سطح تمامی محلات
- نظارت شهروندان بر فعالیتهای عمرانی شهرداری در محلات افزایش یابد .
- تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی‌های فرهنگی، عمرانی و زیست محیطی در محلات با نظر شورایاران و شهروندان آن محلات انجام شود .

شهرسازی آنلاین